

Миљана К. Стојковић¹,
Висока пословна школа струковних студија, Лесковац

Даница М. Јеротијевић,
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Тијана Н. Крстић,
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

РОДНЕ РАЗЛИКЕ У УЧТИВОСТИ ПРИЛИКОМ ИСКАЗИВАЊА ЗАХТЕВА

Значајан број истраживања показао је да су жене у одређеним ситуацијама учтивије у односу на мушкарце. Због недостатка оваквих истраживања на млађој популацији наше истраживање има за циљ да утврди да ли постоји статистички значајна разлика у учтивом изражавању код студената различитог пола, као и да се испита утицај социолингвистичких фактора попут моћи и социјалне дистанце на одабир фраза у исказивању захтева. Истраживање је спроведено на 86 испитаника прве године Високе пословне школе у Лесковцу, од тога 42 особе мушког и 44 особе женског пола. Од техника је коришћено анкетирање чији је главни инструмент био упитник са шест ситуација, у којима се испитивао различит однос моћи и дистанце приликом исказивања учтивости. Након обраде упитника, а на основу фреквенности и статистичке обраде података преко ² теста, утврђено је да постоји разлика у исказивању учтивости код студената различитог пола, и то у корист женског пола. Међутим, истраживање је указало и на то да се студенти мушког пола подједнако користе учтивим фразама приликом исказивања захтева, али само у одређеним ситуацијама.

Кључне речи: учтивост, моћ, социјална дистанца, мушки и женски пол

1. УВОД

У свакодневној комуникацији саговорници обично поштују одређена правила како не би дошло до прекида интеракције (Johnstone 2008). Учтивост се генерално сматра цивилизованом силом која олакшава или, може се рећи, ублажава агресивност саговорника. Због тога се верује да она име везе са женственошћу, а самим тим и са женским полом. Мушкост се, са друге стране, везује за директност и агресивност. Једно од најзначајнијих питања у социолингвистици је управо утврђи-

1 nele_trajce@yahoo.com

вање разлике у исказивању учтивости код особа различитог пола. Као образложење за од давнина стереотипно уврежено мишљење да су жене учтивији пол наводило се то да се њихово васпитање разликује јер су оне васпитаване да буду „даме“ (Lakoff 1973:10). Лингвистичко понашање особа женског пола се може пре свега окарактерисати као „сарадња“, „избегавање конфликта“, за разлику од особа мушког пола. Оваква претпоставка се може објаснити веровањем да су жене „слабији пол“, у многим ситуацијама немоћне, што се наравно одражава и на сам језик, те су и овакви облици учтивости маркери њихове подређености. Данас се наведени стереотипи делимично мењају под утицајем промене положаја жене у друштву. За мушкарце се може рећи да су директни, изричитни, непристојни, док се за жене каже да су учтиве, љубазне и fine према другима. Учтивост изражава позитивну бригу за друге. Поставља се питање да ли мушкараци и жене исказују учтивост на различите начине? Учтиво понашање особа женског пола, може довести до боље интеракције и резултирати бољим условима за рад, бољим разумевањем комплексних тема и бољим доношењем одлука. Бити учтив утиче на то да се саговорник осећа добро (Holmes 1995).

Због чињенице да постоји велики корпус истраживања који се бавио особама у средњем или зрелом животном добу, а услед, колико нам је познато, недостатка истраживања на млађој популацији у српском научном контексту, одлучили смо да утврдимо да ли постоје разлике у исказивању учтивости приликом чина захтевања код студената различитог пола. Како бисмо утврдили дате разлике извршили смо емпиријско истраживање и дошли до података о томе како студенти исказују учтивост приликом одређених захтева у различитим ситуацијама. Циљ истраживања је такође био да се преиспитају претходно изнети закључци из неких постојећих истраживања, превасходно тврдња да су жене учтивије приликом изражавања захтева у односу на мушкарце.

2. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР РАДА

Као основни теоријски оквир нашег рада послужиће једна од најпопуларнијих теорија учтивости аутора Пенелопе Браун и Стивена Левинсона (Brown, Levinson 1987).

Након Грајсових максима (Grice 1967) и доприноса прагматици, као и Гофманове интеракционе прагматике (Goffman 1967), многа социолингвистичка истраживања ослањала су се на теорију учтивости Браунове и Левинсона (Brown, Levinson 1987), која дефиниште природу самог феномена учтивости у разговору као и одређене стратегије учтивости опримерене на трима језицима: енглеском, тамил језику и мајанском тзелтал језику са југа Мексика.

Углавном, када размишљамо о учтивости, о томе како је она повезана са чињеницом да треба бити тактичан или фин према другим

људима, у лингвистичким студијама најрелевантнији концепт јесте „образ” (енгл. “face”) (Brown, Levinson 1987), заједно са основним социолингвистичким факторима као што су разлике у моћи (енгл. “power”) и социјалној дистанци (енгл. “social distance”). Образ се дефинише као јавна слика о себи коју свако жели да има, а може бити позитиван и негативан (Brown, Levinson 1978: 66). Негативан образ представља жељу сваког одраслог припадника неке културе да други људи не угрозе његове поступке, док је позитиван образ повољна слика коју људи имају о себи, као и жеља за одобравањем. Учтивост се може дефинисати на тај начин што говорник мари за образ свог саговорника. Уколико говорник у току разговора напомене нешто што за другу особу представља претњу (енгл. *a face-threatening act*) изазваће промену расположења саговорника. Ако се у разговору појединац директно обраћа саговорнику, дата особа се у тој ситуацији понаша као да има већу моћ од друге особе. Индиректним фразама особа онда умањује осећај моћи (Yule 2010). Социолингвистичка истраживања указују на то да су жене учтивije од мушкараца, да обраћају доста пажње на физички изглед и упућују комплименте више од мушкараца, као и да имају тенденцију да се више извињавају и захваљују (Brown 1980; Mills 2002). Наравно, постоје и она истраживања која тврде да се у појединим ситуацијама разлика у учтивости код два пола не може јасно уочити (Xuemei et al. 2007).

Социјална дистанца представља степен удаљености саговорника из исте или различитих друштвених група у погледу интересовања или друштвеног статуса (Holmes 1992). Датим социолингвистичким фактором се такође описује и жеља саговорника да ступе у контакт са особама различитих друштвених карактеристика. О концепту моћи се у социолингвистици говори као о могућности успостављања контроле над понашањем другог (Brown, Gilman 1972: 25), на основу физичке снаге, богатства, положаја у друштву, црквеног или војничког статуса итд.

3. ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА

Већина истраживања о овој теми тичу се људи у зрелом или средњем животном добу, једино истраживање које се тичало деце јесте истраживање које је спровела Џенет Хоулмз (Holmes 1995). Наиме, поменута ауторка је у истраживању на основу добијених резултата закључила да не постоји велика разлика у њиховом понашању, што је објаснила чињеницом да дечаки засигурно још увек нису усвојили концепт мушке доминантности. Девојчице су васпитаване да се понашају као даме и кажњаване ако то и не испуне у комуникацији, док дечаки нису били тако строго опоменути при употреби грубог језика, те је такво понашање постало друштвено прихватљиво за мушкарце (Lakoff 1973).

Бау и Лорензо су у свом истраживању о полу и учтивости код шпанских и британских говорника, оповргле тврдњу да су особе жен-

ског пола у комуникацији увек спремне на сарадњу за разлику од особа мушког пола за које се тврдило да су агресивни и заузимају директан приступ у комуникацији (Lorenzo, Vou 2003). Истраживање је доказало да су се обе групе користиле учтивим формама као и да су показале сличности и разлике у њиховој перцепцији.

Хобс је у испитивању учтивости код особа различитог пола приликом остављања порука на секретарици доказала да су се оба пола подједнако користила учтивим фразама (Hobbs 2003).

Кси је испитивао разлике полова у говорним чиновима (Xi 2007). Поменути аутор је доказао да особе женског пола у разговору прате принцип учтивости и самим тим се користе учтивим формама. Нерадо се користе сленгом, док се еуфемизмима много више служе него особе мушког пола.

Гибсон у својим истраживањима о родним разликама при исказивању учтивости није успела да докаже хипотезу да ће особе женског пола приликом исказивања захтева питати и бити питане много учтивије него што је то случај са мушкарцима (Gibson 2009).

4. МЕТОДОЛОГИЈА

4.1. ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Како бисмо утврдили разлике у исказивању учтивости код студената различитог пола било потребно је извршити емпиријско истраживање и доћи до података о томе на који начин студенти исказују учтивост приликом одређених захтева у различитим ситуацијама. Истраживање је имало за циљ да утврди да ли постоји статистички значајна разлика у одговорима код студената различитог пола, као и да се испита утицај моћи и дистанце на одабир фраза у исказивању захтева, како би се потврдили или оповргли закључци донети у досадашњим социолингвистичким студијама.

4.2. УЗОРАК ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање је извршено на намерно одабраном узорку (узраст 20 ± 1 год.). Укупан узорак је сачињен од 86 испитаника прве године Високе пословне школе у Лесковцу (42 особе мушког и 44 особа женског пола). Дати узорак испитаника изабран је због релативно равномерне распоређености броја испитаника женског и мушког пола, јер ниједан ни други пол нису у драстичној већини у односу на други, те је омогућена релативно уравнотежена комуникација у академским условима, барем кад је у питању могућност интеракције са супротним полом.

4.3. ТЕХНИКЕ, МЕТОДЕ И ИНСТРУМЕНТИ ИСТРАЖИВАЊА

У истраживању су коришћене методе теоријске анализе приликом теоријског осветљавања проблема истраживања, као и дескриптивна метода приликом сакупљања, упоређивања, супротстављања, вредновања и интерпретирања података.

Од истраживачких техника коришћено је анкетирање чији је главни инструмент упитник. Упитник се односио на исказивање учтивости приликом исказивања захтева у различитим ситуацијама. Питања у упитнику су затвореног типа са унапред понуђеним одговорима. Упитник је садржао укупно шест питања, која су посебно конструисана за потребе овог истраживања. Свако питање садржи одређену ситуацију у којој је испитиван различити однос социјалне дистанце и моћи. Одговори се крећу у оквирима који су релевантни за ово истраживање. Упитник се састојао из два дела: уводни део упитника дао је упутства за његово попуњавање, док се други део упитника односио на информације о проблему који се истраживао.

4.4. СТАТИСТИЧКА ОБРАДА ПОДАТАКА

Разлика између исказивања учтивости код особа различитог пола на основу прикупљених података утврђена је употребом ² теста за утврђивање статистичког значаја разлике међу испитаним групама. Одговори на питања су сврстани у четири категорије:

1. Директно обраћање;
2. Употреба учтивих фраза;
3. Давање наговештаја;
4. Ништа од наведеног.

Такође смо у појединим ситуацијама посматрали фреквентност датих одговора. Сви одговори из упитника сврстани су у четири групе, а то су: директно обраћање, употреба учтивих фраза, давање назнака и ништа од наведеног. Односи који су се испитивали упитником су следећи: (+P, +SD), (=P, -SD), (+P, -SD), (=P, +SD), (-P, +SD) и (-P, -SD).

5. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

У истраживању је постављена почетна хипотеза да су жене учтивије од мушкараца. Судећи по фреквентности одговора студенти женског пола се чешће користе учтивим изразима, док се студенти мушког пола опредељују за директно обраћање саговорнику. Након обраде података и примене χ^2 показано је следеће:

Табела 1. Родне разлике у учтивости

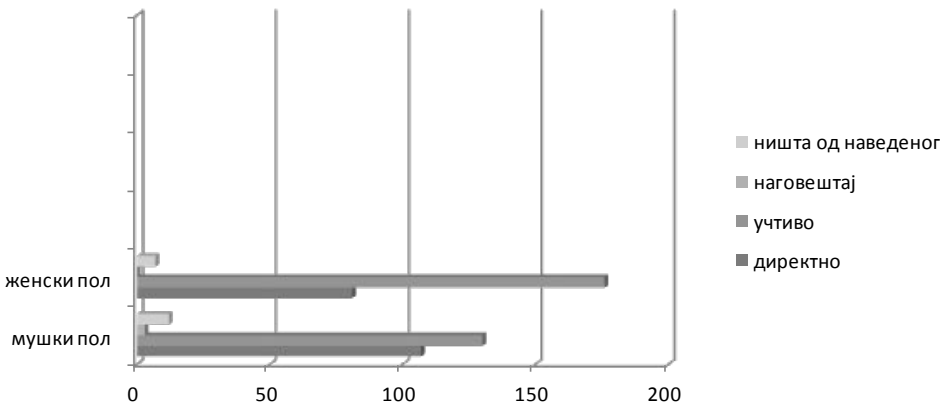
Пол	Директно обраћање	Учтиве фразе	Давање наговештаја	Ништа од наведеног	Укупно
Мушки	107 42.46 %	130 51.58%	3 1.19%	12 4.76%	252 100%
Женски	81 30.68%	176 66.67%	/	7 2.65%	264 100%
Укупно	188 36.43%	306 59.30%	3 0.58%	19 3.68%	516 100%

$$\chi^2=14.66 \quad df=2$$

На основу поређења $\chi^2=14.66$ са граничним вредностима χ^2 5.91 и 9.21 за број степена слободe $df=2$, на оба нивоа значајности 0.05 и 0.01, уочава се да је израчуната χ^2 вредност већа од наведених граничних вредности. С обзиром да је χ^2 већи од граничних вредности, значи да постоји статистички значајна разлика у исказивању учтивости код студената различитог пола приликом постављања захтева. Овако добијени резултати потврђују претходно постављену хипотезу да су жене учтивије у односу на мушкарце у комуникацији, а нарочито при исказивању захтева.

Добијени резултати се могу објаснити на више начина: на основу онога што је тврдила Робин Лејкоф (Lakoff 1973), а што се тиче васпитања, или чињенице да су жене осећајније и самим тим не желе да увреде саговорника па прибегавају коришћењу учтивих фраза како би избегле негативну учтивост. Из табеле се такође може уочити да су се и студенти мушког пола опредељивали за учтивије фразе, али само у ситуацијама код којих је забележено да се саговорнику приписује већа друштвена моћ и да је постојала социјална удаљеност од саговорника.

Графикон 1. Родне разлике у учтивости

Дати резултати могу се објаснити тиме да када саговорник поседује мању моћ он ће се одредити за учтивije фразе не би ли на тај начин избегао конфликтне ситуације и негативну учтивост. Такође, подаци из графикана потврђују оно што је Лејкофова (Lakoff 2004) тврдила да су жене слабији пол, те прибегавају употреби учтивих фраза, што се може објаснити чињеницом да се у ситуацијама где постоји социјална удаљеност и где саговорник поседује мању моћ, саговорник ће без обзира о ком полу је реч прибежавати употреби учтивих фраза у исказивању захтева. Тако ће покушати да избегне „не“ као одговор.

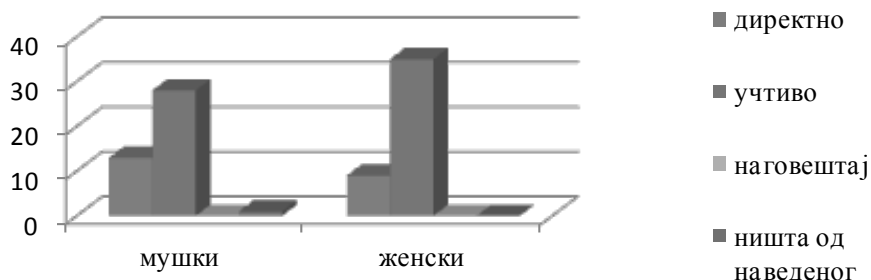
СИТУАЦИЈА 1

У табели 2 се налази ситуација у књижари, где се испитује следеће (+P, +SD). Између купаца, у овом случају студента и продавца, постоји разлика у моћи и социјалној дистанци. Наиме, овде купац поседује већу моћ у односу на продавца. Како би се избегао утицај других социолошких фактора у питању је наглашено да је продавац истог узраста као испитаник. Код овог питања желели смо да утврдимо којим ће се фразама највише користити мушкарци, а којим жене.

Табела 2. Исказивање учтивости у ситуацији када постоји разлика у моћи и социјалној дистанци

Пол	Директно обраћање	Учтиве фразе	Давање наговештаја	Ништа од наведеног	Укупно
Мушки	13 30.95%	28 66.67%	/	1 2.38%	42 100.00%
Женски	9 20.45%	35 79.55%	/	/	44 100.00%
Укупно	22 25.59%	63 73.25%	/	1 1.16%	86 100.00%

Графикон 2. Исказивање учтивости у ситуацији када постоји разлика у моћи и социјалној дистанци

На основу претходне табеле можемо закључити да су студенти мушког пола, чак њих 30.95%, користили императив у директном обраћању продавцу, али да се већина њих одредила за учтиво изражавање, тачније 66.67%. Овим се доказује да чак иако су студенти поседовали већу моћ, одредили су се за учтиве фразе у исказивању захтева,

што управо потврђује резултате претходних истраживања (Lorenzo, Vou 2003; Hobbs 2003), да се оба пола подједнако користе учтивим фразама. На овај начин претпоставка да се исказивање учтивости базира на моћи је неоправдана јер су студенти мушког пола били надмоћнији у односу на продавачицу, док се код студената женског пола може оправдати јер иако су оне поседовале моћ као купци, нису имале моћ у односу на продавца.

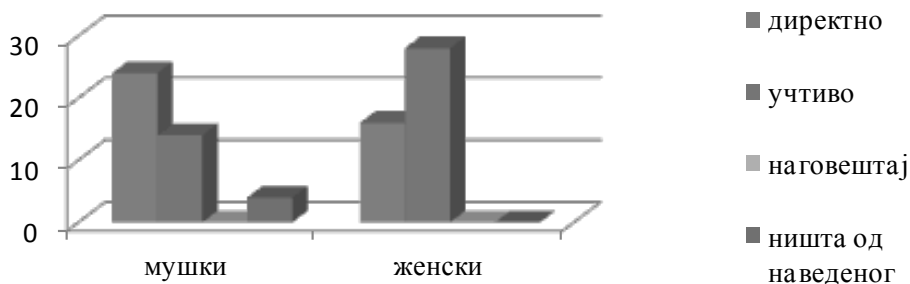
СИТУАЦИЈА 2

У табели 3 се налази ситуација са пријатељом, где се од пријатеља тражи да отвори прозор и где се испитује =P, -SD. Између пријатеља, у овом случају студената, не постоји разлика у моћи и социјалној дистанци. Код овог питања желели смо да утврдимо којим ће се фразама испитаници највише користити у ситуацији када разговарају са особом себи равном. Напомињемо да су особе мушког пола водиле разговор са особама истог пола што је важило и за особе женског пола покушаваши тако да избегнемо разлику у моћи.

Табела 3. Исказивање учтивости у ситуацији када не постоји разлика у моћи и социјалној дистанци

Пол	Директно обраћање		Учтиве фразе		Давање наговештаја	Ништа од наведеног		Укупно	
Мушки	24	57.14%	14	33.33%	/	4	9.52%	42	100.00%
Женски	16	36.36%	28	63.64%	/	/	/	44	100.00%
Укупно	40	4.65%	42	48.83%	/	4	4.65%	86	100.00%

Графикон 3. Исказивање учтивости у ситуацији када не постоји разлика у моћи и социјалној дистанци

На основу претходне табеле можемо закључити да су студенти мушког пола, 57.14%, користили императив у директном обраћању у разговору са пријатељем, док се мањи број њих определио за учтиве фразе. Код студената женског пола је другачији случај. Наиме, студент-

киње су се углавном определиле за учтиве фразе, прецизније 63.64%. Пошто код ове ситуације нису постојале никакве разлике нити у моћи нити у социјалној дистанци, закључићемо да ово питање у потпуности доказује тврдњу да су особе женског пола осећајније и да маре за осећања свог саговорника.

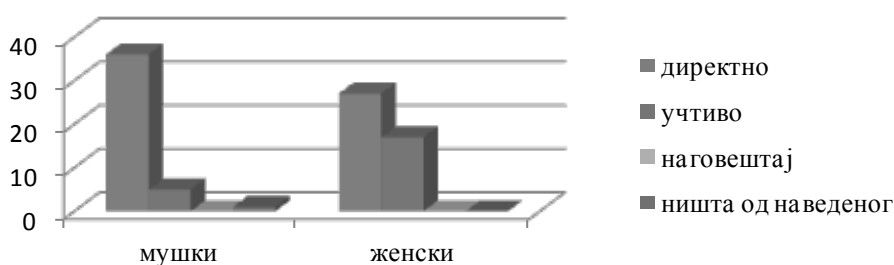
СИТУАЦИЈА 3

У табели 4 се налази ситуација у кафићу, где се испитује +P, -SD. Између студената и конобара постоји разлика у моћи, али, пошто се они познају, не постоји разлика у социјалној дистанци. Код овог питања желели смо да утврдимо којим ће се фразама студенти највише користити када имају надмоћ над саговорником али не постоји разлика у дистанци. Напомињемо да су особе мушког пола водиле разговор са особама истог пола што је било и за особе женског пола чиме смо још једном покушали да избегнемо разлику у моћи.

Табела 4. Исказивање учтивости у ситуацији када постоји разлика у моћи, али не у социјалној дистанци

Пол	Директно обраћање	Учтиве фразе	Давање наговештаја	Ништа од наведеног	Укупно
Мушки	36 85.71%	5 11.90%	/	1 2.38%	42 100.00%
Женски	27 61.36%	17 38.64%	/	/	44 100.00%
Укупно	63 73.26%	22 25.58%	/	1 1.16%	86 100.00%

Графикон 4. Исказивање учтивости у ситуацији када постоји разлика у моћи, али не у социјалној дистанци

На основу претходне табеле можемо закључити да су студенти мушког пола, чак њих 85.71%, користили императиве у директном обраћању у разговору са пријатељом, док се мањи број њих определио за учтиве фразе, 11.90%. Наиме, и код студената женског пола су уочени слични резултати, чак 61.63% се определило за директни приступ док се 38.64% определило за учтиви приступ. На основу ових резултата можемо закључити да је социјална дистанца утицала на одабир фраза у

овој ситуацији, док моћ није имала никаквог утицаја. Пошто су студенти знали конобара или конобарицу и међу њима није постојала разлика у социјалној дистанци онда се чини разумљивим што су се студенти определили за директан приступ, јер им је саговорник близак.

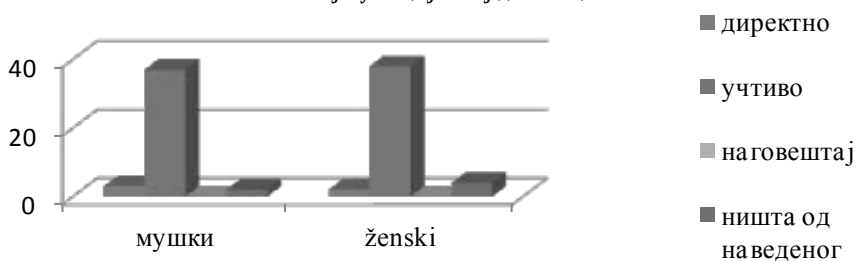
СИТУАЦИЈА 4

У табели 5 се налази ситуација где студент тражи од другог студента, кога не познаје, оловку, где се испитује следеће =P, +SD. Између студената не постоји разлика у моћи, али постоји разлика у социјалној дистанци. Код овог питања желели смо да утврдимо којим ће се фразама испитаници највише користити у ситуацији када постоји дистанца између саговорника али не и разлика у моћи. Напомињемо да су особе мушког пола водиле разговор са особама истог пола што је важило и за особе женског пола и на тај начин смо покушали да избегнемо разлику у моћи.

Табела 5. Исказивање учтивости у ситуацији када не постоји разлика у моћи, али постоји у социјалној дистанци

Пол	Директно обраћање	Учтиве фразе	Давање наговештаја	Ништа од наведеног	Укупно
Мушки	3 7.14%	37 88.10%	/	2 4.76%	42 100.00%
Женски	2 4.55%	38 86.36%	/	4 9.09%	44 100.00%
Укупно	5 5.81%	75 87.21%	/	6 6.98%	86 100.00%

Графикон 5. Исказивање учтивости у ситуацији када не постоји разлика у моћи, али постоји у социјалној дистанци

На основу претходне табеле можемо закључити да су студенти мушког пола, чак њих 88.10%, определило за учтиве фразе у исказивању захтева, док се мали број њих, 7.14%, определио за директан приступ. Код студената женског пола су уочени слични резултати, чак 86.36% се определило за директни приступ док се 4.55% определило за учтиви приступ. Као и у претходној ситуацији и овде можемо закључити да је утицај социјалне дистанце био пресудан у одлучивању о употреби фра-

за приликом исказивања захтева, пошто студенти нису били „блиски“ са саговорником.

СИТУАЦИЈА 5

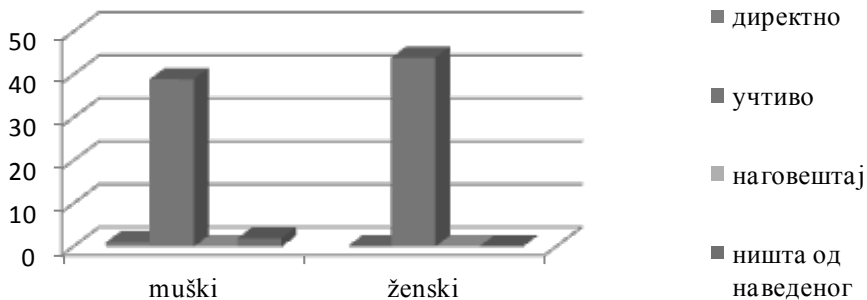
У табели 6 налази се ситуација са професором, где се испитује следеће -P, +SD. Између професора и студената постоји разлика у моћи и дистанци. У овој ситуацији професор поседује већу моћ у односу на студента. Код овог питања желели смо да утврдимо којим ће се фразама највише користити како студенти мушког тако и студенти женског пола у ситуацији када постоји дистанца између саговорника, али такође и када студент поседује мању моћ у односу на саговорника.

Табела 6. Исказивање учтивости у ситуацији када саговорник поседује мању моћ и у којој постоји разлика у социјалној дистанци

Пол	Директно обраћање	Учтиве фразе	Давање наговештаја	Ништа од наведеног	Укупно
Мушки	1 2.38%	39 92.86%	/	2 4.76%	42 100.00%
Женски	/	44 100.00%	/	/	44 100.00%
Укупно	1 1.16%	83 96.51%	/	2 2.33%	86 100.00%

На основу претходне табеле можемо закључити да су студенти мушког пола, чак њих 92.86%, определило за учтиве фразе у исказивању захтева, док се мали број њих, 2.38%, определио за директан приступ, док су се сви испитанице определиле за употребу учтивих фраза. Код ове ситуације можемо закључити да постоји велики утицај како моћи тако и социјалне удаљености што се огледа у чињеници да што су удаљенији саговорници то се учтивијим фразама користе. Такође, можемо закључити да се велики број испитаника определио за употребу учтивих фраза како би на неки начин „манипулисао“ саговорником и успео да избегне „не“ као одговор.

Графикон 6. Исказивање учтивости у ситуацији када саговорник поседује мању моћ и у којој постоји разлика у социјалној дистанци

СИТУАЦИЈА 6

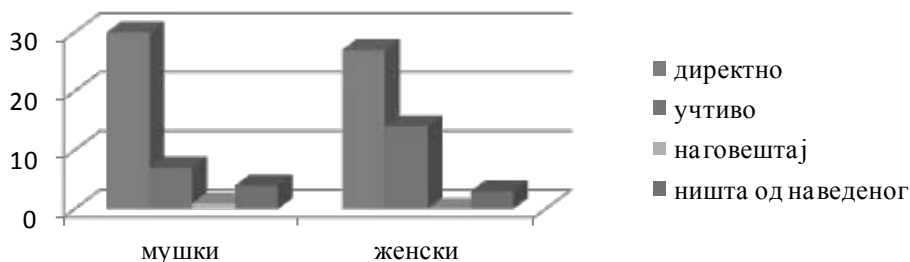
У табели 7 налази се ситуација са родитељима, где се испитује следеће -P, -SD. Између студената и родитеља постоји разлика у моћи, али не постоји у дистанци. У овој ситуацији, баш као и у претходној, родитељи поседују већу моћ у односу на студента. Код овог питања желели смо да утврдимо којим ће се фразама испитаници највише користити када не постоји дистанца између саговорника, али и када студент поседује мању моћ у односу на саговорника, у овом случају у односу на родитеље.

Табела 7. Исказивање учтивости у ситуацији када саговорник поседује мању моћ и у којој не постоји разлика у социјалној дистанци

Пол	Директно обраћање	Учтиве фразе	Давање наговештаја	Ништа од наведеног	Укупно
Мушки	30 71.43%	7 16.67%	1 2.38%	4 9.52%	42 100.00%
Женски	27 61.36%	14 31.82%	/	3 6.82%	44 100.00%
Укупно	57 66.28%	21 24.42%	1 1.16%	7 8.14%	86 100.00%

На основу претходне табеле можемо закључити да се студенти мушког пола, 71.43%, највише служе директним обраћањем у исказивању захтева, док се мали број њих 16.67% определило за учтиве фразе. Слично је уочено и код студенткиња: 61.63% испитаница се определило за директни приступ, док се 31.82% определио за учтивији приступ. Дакле, без обзира што су студенти поседовали мању моћ од родитеља, пресудан фактор у одлучивању који ће приступ заузети зависио је од утицаја социјалне удаљености, јер су студенти били „блиски“ са својим родитељима.

Графикон 7. Исказивање учтивости у ситуацији када саговорник поседује мању моћ и у којој не постоји разлика у социјалној дистанци

ЗАКЉУЧАК

На основу претходних истраживања која наводе да постоји значајна разлика у начину изражавања учтивости (Xi 2007; Lakoff 2004; Mills 2002), и ово истраживање је потврдило хипотезу да постоји статистички значајна разлика у исказивању учтивости код особа различитог пола, што значи да ће се студенти женског пола учесталије користити учтиве фразе за разлику од студената мушког пола. Наше истраживање је такође потврдило резултате претходних истраживања (Holmes 1995; Lorenzo, Vou 2003; Hobbs 2003; Gibson 2009) да се студенти мушког пола у одређеним ситуацијама опредељују за учтиви приступ у исказивању захтева, али само у оним ситуацијама где је постојала разлика у социјалној дистанци. До сличног закључка се може доћи и када су у питању студенти женског пола. Стога се може рећи да је истраживање показало да утицај моћи није пресудан у одабиру приступа, односно фраза, већ да је пресудан утицај социјалне дистанце, што потврђују примери два, пет и шест у овом истраживању. Што су се испитаници осећали “ближим” саговорнику то су се опредељивали за директни приступ у исказивању захтева без обзира на то да ли су поседовали социјалну моћ или не. Супротно од тога, што су се осећали “удаљенијим” од саговорника то су се опредељивали за учтивији приступ, који опет може бити објашњен на више начина: на основу васпитања, бриге за саговорника, а у неким случајевима жељом за манипулацијом саговорника.

С обзиром на ограниченост истраживања услед релативно малог броја испитаника и можда недовољно прецизно испланираног упитника, било би пожељно спровести још оваквих истраживања у којима ће се испитивати различити социјалингвистички фактори попут социјалне дистанце и моћи у другим комуникативним ситуацијама како би се на основу додатних резултата могле доказати или оповргнути претходно изнете тврдње. Пошто се ово истраживање није бавило испитивањем домаћег васпитања као могућег психосоцијалног фактора који би утицао на потенцијалне одговоре испитаника, у будућности би требало наставити са сличним истраживањима како би се провериле претходно донети закључци, као и да ли домаће васпитање може имати значајну улогу у исказивању учтивости код особа различитог пола.

Прилог 1

Година рођења _____

Пол: мушки/женски (заокружи)

Место сталног боравишта _____

Занимање _____

Пред Вама се налази упитник са укупно шест ситуација. Ваш задатак је да одаберете и заокружите онај одговор који Ви користите у наведеним ситуацијама. Нема тачних и нетачних одговора и упитник је анониман.

Напомена: Код сваке ситуације се налази линија на којој треба да упишете Ваш одговор уколико се он не налази код понуђених одговора.

Ситуација 1: Налазите се у књижари. Желите да купите књигу која Вас занима. Шта ћете рећи продавцу/продавачици који/а је истих година као и Ви?

Дајте ми књигу.

Можете ли ми дати књигу?

Хоћете ли бити љубазни да ми дате књигу?

Хоћете ли ми дати књигу?

Могу ли да добијем књигу?

Узимам ову књигу

Ситуације 2: Налазите се код свог пријатеља. Загушљиво Вам је у соби. Како ћете затражити од пријатеља да отвори прозор? Напомена: Обратите пажњу да разговарата се особом и истог узраста и истог пола.

Отвори прозор.

Хоћеш ли отворити прозор?

Зашто не отвориш прозор?

Како би било да отвориш прозор?

Шта кажеш на то да отворим прозор?

Зар нећеш отворити прозор?

Да ли би ти сметало ако отворим прозор?

Нешто ти је загушљиво овде.

Ситуација 3: Налазите се у свом омиљеном кафићу у коме познајете конобара. Како ћете затражити пиће? Напомена: Обратите пажњу да разговарата се особом и истог узраста и истог пола.

Донеси ми кратки еспресо.

Марко, дај кратки еспресо!

Можеш ли ми донети кратки еспресо?

Ја ћу кратки еспресо.

Хоћеш ли бити љубазан да ми донесеш кратки еспресо?

Ситуација 4: У току предавања, ваша хемијска оловка се исписала па сте принуђени да оловку затражите од колеге/колегинице. Како ћете затражити оловку? Напомена: Обратите пажњу да разговарата се особом и истог узраста и истог пола.

Дај ми оловку!

Хоћеш ли ми позајмити оловку?

Како би било да ми позајмиш оловку?

Можеш ли молим те да ми позајмиш оловку?

Смем ли да узмем твоју оловку?

Узећу твоју оловку!

Исписала ми се оловка...

Ситуација 5: Након добијања резултата са теста нисте задовољни. Желите да погледате свој рад. Како ћете затражити од професора рад?

Можете ли молим Вас да ми покажете рад?

Смем ли да погледам свој рад?

Не знам стварно где сам толико изгрешио/изгрешила?

Дајте ми рад да погледам!

Хоћу да видим свој рад!

Није ли Вам проблем да ми дате рад да погледам?

Ситуација 6: Спремате се за излазак у град и потребан вам је новац од родитеља. Како ћете потражити новац?

Треба ми новац за излазак.

Дајте ми неки динар за град.

Могу ли да добијем новац за излазак?

Хоћете ли да ми дате новац за излазак?

Треба да изађем вечерас.

Како би било да ми дате неки динар?

ЛИТЕРАТУРА

- Браун 1980: Brown, P. How and why women are more polite. Some evidence from a Mayan community. In McConnell-Ginet, S., Borker, R., & Furman, N. (eds) *Women and Language in Literature and Society*. New York: Praeger, 111-135.
- Браун, Гилман 1972: Brown, R. Gilman, A. Politeness theory and Shakespeare's tragedies. *Language and Society*, 18, 159-212.
- Браун, Левинсон 1978: Brown, P., Levinson, S. Universals in language usage: politeness phenomena. In Goody, E.N. (ed.) *Questions and Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press, 56-311.
- Браун, Левинсон 1987: Brown, Penelope and Stephen C. Levinson. *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Гибсон 2009: Gibson, E.K. Would you like manners with that? A study of gender, polite questions and the fast food industry. *Griffith working Papers in Pragmatics and Intercultural Communication*, 2, 1-17.
- Гомез 2000: Gomez, A. G. Discourse, politeness and gender roles: an exploratory investigation into British and Spanish talkshow verbal conflicts. *Estudios Ingleses de la Universidad Complutense*, 8, 97-125.
- Гофман 1967: Goffman, E. *Interaction Ritual. Essays on Face-to-face Behavior*. New York: Pantheon Books.
- Грајс 1967: Grice, H.P. Logic in conversation. Paper presented at the William James Lectures, Harvard University, Cambridge, MA. Јул 2010: Yule, George. *The study of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Кси 2007: Xi, L. Gender Differences in Speech Behavior. *US-China Foreign Language*, 5 (3), 17-21.
- Ксумеј, Јинлинг, Бинхонг 2007: Xuemei, Meng, Jinling, Li, Binhong, Wang. The Polite Verbal Behavior in Cross-gender Communication. *Intercultural Communication Studies XVI*: 2. 192-201.
- Лејкоф 1973: Lakoff, R.T. Language and Woman's Place. *Language in Society*. Vol. 2, No.1. 45-80.
- Лорензо, Бау 2003: Lorenzo, N. & Bou, P. Gender and politeness: Spanish and British Undergraduates' Perceptions of Appropriate Requests. In: José Santaemilia (ed), *Género, lenguaje y traducción*, (pp.187-199), Universitat de Valencia/Dirección Generalde la Mujer.
- Милс 2003: Mills, S. *Gender and Politeness*, United Kingdom: Cambridge University Press.
- Спенсер-Оути 2000: Spencer-Oatey, H. *Culturally speaking. Managing rapport through talk across cultures*. London & New York: Continuum.
- Хобс 2003: Hobbs, P. The medium is the message: politeness strategies in men's and women's voice mail messages. *USA Journal of Pragmatics*, 35, 243-262.
- Хоулмз 1992: Holmes, Janet. *An Introduction to Sociolinguistics*. London and New York: Longman.
- Хоулмз 1995: Holmes, J. *Women, Men and Politeness*. London: Longman.
- Џонстоун 2008: Johnstone, B. *Discourse Analysis*. Meldon, MA, USA: Blackwell Publishing.
- Џорџ 2010: George, Y. *The study of Language*, United Kingdom: Cambridge University Press.

GENDER DIFFERENCES IN POLITENESS WHEN EXPRESSING REQUESTS

Summary

Numerous studies have shown that in certain situations women are more polite than men. Guided by the scarcity of research of this sort among younger population, the present study aims at determining whether there is a statistically significant difference in expressing politeness among students of different gender when it comes to expressing demands, as well as at investigating the influence of power and social distance on the choice of phrases while expressing demands. The total of 86 participants (42 male and 44 female) answered a questionnaire containing six situations examining various relationships of power and social distance. After the questionnaire, the frequency and chi-square test were employed to statistically analyse the obtained results, which showed that there was in fact a difference in expressing politeness and it went in favour of female participants. Nevertheless, male participants likewise used polite phrases yet only on certain occasions.

Примљен: 11. новембра 2013.

Прихваћен за штампу децембра 2013.